

ዳኞች፡- ጸጋዬ አስማማው

ሙስጠፋ አህመድ

አብርሃ መሰለ

ጳውሎስ አርሺቦ

ሠናይት አድነው

አመልካች፡- ወ/ሮ ጸሀይ አጎናፍር ቀረቡ

ተጠሪ ፡-አቶ ጌራ ላቀው አልቀረቡም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የውርስ ሀብት ክርክርን ይመለከታል የአሁን ተጠሪ የስር አመልካች ሆነው ለፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ባቀረቡት አቤቱታ ወላጅ አባቴ ኮ/ል ላቀው ወ/ሰንበት ከቤት ወጥቶ ሳይመለስ በመቅረቱ ሚያዚያ 21 ቀን 2007ዓ.ም የመጥፋት ውሳኔ አሰጥቼ ወራሽነቴን አረጋግጫለሁ በመሆኑም የሚች አባቴን የውርስ ሀብት የውርስ አጣሪ ተሾሞ ይጣራልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል ።

ፍ/ቤቱም የውርስ አጣሪ በመሾም የሚች የውርስ ሀብት ተጣርቶ እንዲቀርብ ትእዛዝ ሰጥቷል ውርስ አጣሪው በትእዛዙ መሰረት ኮ/ል ላቀው ወ/ሰንበት ከ10/7/2007ዓ፣ም ጀምሮ ያለበት ሁኔታ ባለመታወቁ ከሚያዚያ 20/2007ዓ.ም ጀምሮ የመጥፋት ውሳኔ የተሰጠ መሆኑን፣ ኮ/ል ላቀው አመልካችን ብቻ የወለዱ መሆናቸውን፣ ኮ/ል ላቀው ከስር አመልካች እናት ጋር ከተለያዩ በኋላ የአሁን አመልካች ወ/ሮ ፀሀይ አጎናፍርን አግብተው መኖራቸውንና ልጅ ያለመውለዳቸውን፣ ኮ/ል ላቀው ከአሁን አመልካች ወ/ሮ ፀሀይ ጋር በባልና ሚስትነት ሲኖሩ በቦሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 02 የቤት ቁጥር 2489 የሆነ ቤት ማፍራታቸውን ቤቱ በአሁን አመልካች እጅ የሚገኝ መሆኑን ሲያጣራ የስር አመልካች የክርክሩ ቤት በወላጅ አባታቸው እና በአሁን አመልካች በጋራ የተፈራ መሆኑን በመግለጻቸው ውርስ አጣሪው የአሁን አመልካች

በጉዳዩ ጣልቃ ገብተው እንዲከራከሩ በሰጠው ትእዛዝ መሰረት የአሁን አመልካች የክርክሩን ቤት ከኮ/ል ላቀው ጋር በጋብቻ እያለን 70% ቢሰራም 30% ግን እሳቸው ከቤት ከወጡ በኋላ የሰራሁት የግል ንብረት ነው በማለት ክርክር ያቀረቡ በመሆኑ ውርስ አጣሪው ግራ ቀኙ ማስረጃ እንዲያቀርቡ ትእዛዝ ቢሰጥም የስር አመልካች አቅርበው ሲያስሙ የአሁን አመልካች በተደጋጋሚ ምስክሮች እንዲያቀርቡ ታዘው ካለማቅረባቸውም በተጨማሪ ምስክር የሌላቸው መሆኑን በመግለጽ ምስክሮች ያላቀረቡ ሲሆን የውርስ አጣሪው ከግራ ቀኙ የቀረበውን ክርክር እና የቀረቡትን ማስረጃዎች መርምሮ የስር አመልካች የክርክሩ ቤት ወላጅ አባታቸው እና የአሁን አመልካች አብረው ባሉበት ተጠናቆ የተሰራ መሆኑን ሲያስረዱ የአሁን አመልካች ግን ኮ/ል ላቀው ከሄዱ በኋላ ለብቻዬ የቤቱን 30 ፐርሰንት ስርቻለሁ ቢሉም አላስረዱም በማለት አትቶ የክርክሩ ቤት ኮ/ል ላቀው ወ/ሰንበት እና የአሁን አመልካች ወ/ሮ ፀሀይ አጎናፍር የጋራ ንብረት ነው ስለሆነም የስር አመልካች የአባቱን ድርሻ 50% የአሁን አመልካች ድርሻቸውን 50% እኩል ይካፈሉ በማለት ሪፖርት ሲያቀርብ ቤቱ የተከራየ ለመሆኑ የስር አመልካች ሲያስረዱ የአሁን አመልካች አለመከራየቱን አላስረዱም በማለትና እስከ አሁን የተከራየው ብር 84ሺ ነው በማለት ብር 42ሺ የስር አመልካች ድርሻ ነው በማለት ሪፖርቱ አቅርቧል ።

እዳን በተመለከተ እዳ አለኝ ብሎ የመጣ ስለሌለ ኮ/ል ላቀው አዳ የለባቸውም በማለት ሪፖርቱ ገልጾ ሪፖርቱን ከፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በተሰጠው ትእዛዝ መሰረት ለፍ/ቤቱ ቀርቧል። ፍርድ ቤቱም በቀረበው የውርስ አጣሪ ሪፖርት ላይ ግራ ቀኙ አስተያየት እንዲሰጡበት በሰጠው ትእዛዝ መሰረት የስር አመልካች በውርስ አጣሪ ሪፖርቱ ላይ ያቀረቡት ቅሬታ የሌለ ሲሆን ጣልቃ ገብ በሰጡት አስተያየት የክርክሩን ቤት ከኮ/ል ላቀው ጋር ስንሰራ በየካቲት ወር 1985 ዓ.ም ከባንክ ብድር የወሰድን መሆኑን የሚገልጽ እና ኮ/ል ላቀው ከሄዱ በኋላ ለመክፈል ተቸግሮ ባንኩ ማስጠንቀቂያ የሰጠበትን እና ኮ/ል ላቀውም የጻፉትንም ደብዳቤ አቅርቤያለሁ በተጨማሪም ኮ/ል ላቀው ከሄዱ በኋላ ለቤቱ ጠቅላላ ዋጋ 30 ፐርሰንት የሚሆን ወጪ አድርጌያለሁኝ በማለት ሰነዶች ያያያዝኩኝ ስለሆነ ቤቱን የሰራንበት የጋራ እዳ ያለብን መሆኑ እና በግል የሰራሁት 30 ፐርሰንት የግሌ ሊባል ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ከውርስ አጣሪው ሪፖርት ጋር መርምሮ የአሁን አመልካች ያቀረቡትን 2 ቅሬታ መሰረት በማድረግ 1ኛ.ለክርክሩ ቤት ከባንክ ተወሰደ የተባለውን ብድር አስመልክቶ የአሁን አመልካች ያቀረቡት የሰነድ ማስረጃ ማለትም አመልካች እና ባለቤታቸው ኮ/ል ላቀው በየካቲት ወር 1983 ዓ.ም ከቤቶች እና ገንዘብ ቁጠባ በጋራ ለቤት መስሪያ በማለት ገንዘብ የወሰዱ መሆኑን፤ ኮ/ል ላቀው በግንቦት ወር 1983 ከሀገር ወጥተው በ1985ዓ.ም ለአሁን አመልካች የጻፉት ደብዳቤ ቤቱ ተሰርቶ ያልተጠናቀቀ መሆኑን ያሳያል። በማለት አትቶ ምንም እንኳን የስር አመልካች ኮ/ል ላቀው ከቤት ሲወጡ ቤቱ ተሰርቶ አልቆ

ነበር በማለት ቢከራከሩም የአሁን አመልካች ማስረጃ ኮ/ል ላቀው ከቤት ሲወጡ ቤቱ ተጠናቆ ያላለቀ መሆኑን በተሻለ አስረድተዋል በማለት አትቶ ቤቱ ተሰርቶ የተጠናቀቀው ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ ነው በማለት አመልካች ለቤቱ ማሰሪያ ያወጡትን ወጪ የሚያሳዩ ሰነዶች ያቀረቡ ስለሆነ ይህ ገንዘብ ከነወለዱ የአሁን አመልካች እና የአሁን ተጠሪ የጋራ እዳ ነው በማለት ሲወሰን የአሁን አመልካች ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ የተሰራው ቤት የግል ንብረቱ ይባላል። በማለት ያቀረቡትን አቤቱታ በተመለከተ ምንም እንኳን ኮ/ል ላቀው ከቤት የወጡት በ1983 ዓ.ም ቢሆንም ከዚህ ጊዜ ጀምሮ እስከ መጋቢት 22/2002 ዓ.ም ድረስ ከአሁን አመልካች ጋር በደብዳቤ ይገናኙ የነበረ መሆኑን አመልካች ካቀረቧቸው የሰነድ ማስረጃዎች መረጋገጥ መቻሉን ገልጾ አመልካች እና ኮ/ል ላቀው በዚህ ጊዜ ውስጥ ሁሉ አብረው ባይኖሩም በጋብቻ የነበሩ ባል እና ሚስት ነበሩ በማለት አትቶ በጋብቻ ጊዜ የተፈራ ሀብት በሙሉ የባል እና ሚስቱ የጋራ ሀብት ነው በማለት የክርክሩ ቤት የአመልካች እና የባለቤታቸው የኮ/ል ላቀው ነው። ስለሆነም የአሁን ተጠሪ የአባታቸውን ድርሻ አመልካች የራሳቸውን ድርሻ የቤቱን ግምት እኩል ይካፈሉ በማለት የውርስ አጣሪውን ሪፖርት በማሻሻል ውሳኔ ሰጥቷል።

በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን አመልካች ለስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የይግባኝ ቅሬታቸውን ቢያቀርቡም ተቀባይነት ባለማግኘቱ ለፌደራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታቸውን ያቀረቡ ሲሆን ለዚህ ሰበር ችሎት የቀረበው አቤቱታ ተመርምሮ ጉዳዩ ለሰበር ክርክር እንዲቀርብ በመደረጉ ግራ ቀኙ የጽሁፍ ክርክር ተለዋውጠዋል። የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የቀረበውን የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ከቀረበው ክርክር እና ማስረጃ አንጻር የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት መሆን ያለመሆኑን መርምረንዋል። እንደመረመርነውም የአሁን አመልካች ዋና ቅሬታ የተጠሪ አቤቱታ በይርጋ የሚታገድ ሆኖ እያለ ይህ ታልፎ የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ተፈጽሞበታል የሚል እና የስር መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ክርክሩ በይርጋ አይታገድም በማለት ውሳኔ የሰጠው እና የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያጸነው የአሁን ተጠሪ ክርክሩን ያቀረቡት በ6/9/2007ዓ.ም ሲሆን የአባታቸውን የመጥፋት ውሳኔ በፍርድ ቤት ያሳወጁት በ21/8/2007 ዓ.ም በመሆኑ ክርክሩ በይርጋ አይታገድም በማለት ነው።

በፍትህብሄር ህግ ቁጥር 165(1)ላይ በጠፋው ሰው መሞት ምክንያት መብት የሚያገኙ ሰዎች በመብታቸው መጠቀም የሚችሉት መጥፋቱን የሚወስነው ፍርድ የመጨረሻ ከሆነ በኋላ እንደሆነ ተደንግጓል። የአሁን ተጠሪ ክርክሩን ያቀረቡት በ6/9/2007ዓ.ም ሲሆን የአባታቸውን የመጥፋት ውሳኔ በፍርድ ቤት ያሳወጁት በ21/8/2007 ዓ.ም መሆኑ የተረጋገጠ ፍሬ ጉዳይ ነው። በመሆኑም ከዚህ ጊዜ ጀምሮ በመብታቸው መጠቀም የሚችሉ መሆኑ በህጉ የተመለከተ ሲሆን የመጥፋት ውሳኔ አሰጥተው የውርስ ሀብት ያቀረቡበት ጊዜ ሲቆጠር በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1000(1)

መሰረት ክርክር በይርጋ የሚታገድ ባለመሆኑ ይርጋን አስመልክቶ በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አላገኘነውም።

ሌላውን ክርክር በተመለከተ የስር መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ምክንያት በማሻሻል በውጤት ደረጃ ያጸናው ውሳኔ እና የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ያጸነው ውርስ አጣሪው ኮ/ል ላቀው ከቤት ሲወጡ ቤቱ ተጠናቅቆ የነበረ መሆኑን የስር አመልካች በሰው ማስረጃ አስረድተዋል ስለሆነም የአሁን አመልካች ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ የሰሩት ተጨማሪ ስራ ለመኖሩ ያላስረዱ በመሆኑ የግል የሚባልላቸው መብት የለም በማለት ሲሆን፤ የስር መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንን ክርክር አስመልክቶ ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ ቤቱ ያልተጠናቀቀ መሆኑን እራሳቸው በጻፉት ደብዳቤ ተረጋግጧል በማለት ነው።

ነገር ግን ኮ/ል ላቀው ከቤት የወጡት በ1983 መሆኑ ክርክር ያልተነሳበት ጉዳይ ቢሆንም እስከ 2002 መጋቢት ወር ድረስ በደብዳቤ ከአሁን አመልካች ጋር ይገናኙ የነበረ መሆኑን አመልካች ካቀረቧቸው ማስረጃዎች ማረጋገጥ የተቻለ ስለሆነ ምንም እንኳን አመልካች ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ የሰሩት ተጨማሪ ቤት መኖሩን በመግለጽ የግላቸው እንዲባልላቸው የጠየቁ ቢሆንም በዚህ ግንኙነት የተፈራ ንብረት የባል እና ሚስቱ የጋራ ንብረት ነው በማለት የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ ማድረጉን በስር ከተደረገው ክርክር እና ማስረጃ መረዳት ተችሏል።

በመሰረቱ በፌደራሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁጥር 213/1992 አንቀጽ 63(1) ላይ አንደኛው ተጋቢ የግል ሀብቱ መሆኑን እስካላስረዳ ድረስ የተጋቢዎች ንብረት በአንደኛው ተጋቢ ስም ብቻ ቢመዘገብም የተጋቢዎቹ የጋራ ንብረት እንደሆነ እንደሚገመት ተደንግጓል። የአመልካች ክርክር በቤቱ ላይ ተጨማሪ ስራ የተሰራው ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላ ነው በማለት ቢከራከሩም እስከ 2002 መጋቢት ወር ድረስ ይጻጻፉት የነበረውን ደብዳቤ አመልካች በማቅረብ ያስረዱ መሆናቸውን ከመረጋገጡም በተጨማሪ ኮ/ል ላቀው በ1983 ከቤት ወጥተው የመጥፋት ውሳኔ በፍርድ ቤት የተሰጠው ሚያዝያ 21 ቀን 2008ዓ.ም በመሆኑ የአመልካች እና የኮ/ል/ላቀው ጋብቻ እና ግንኙነት በኮ/ል ላቀው ከቤት መውጣት ያልተቋረጠ መሆኑን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም በጋብቻ ጊዜ የተፈራ ንብረት የባል እና ሚስቱ የጋራ ንብረት ሆኖ እንደሚገመት በህጉ የተደነገገ እና የግል ሊባል የሚችለው የግሌ ነው የሚለው ተጋቢ የግሉ መሆኑን በማስረዳት እንደሆነ በህጉ ተደንግጎ ይገኛል። የአሁን አመልካች ኮ/ል ላቀው ከሄዱ በኋላ የተሰሩ በመሆኑ የግል ንብረቱ ነው ከማለት በስተቀር በግል ገንዘብ ስርቻለሁ በማለት ያነሱት መከራከሪያ የሌለ በመሆኑ የስር መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ምክንያት በማሻሻል በውጤት ደረጃ ኮ/ል ላቀው ከቤት ከወጡ በኋላም ተሰራ የተባለው ቤት የባል እና ሚስት የጋራ ንብረት ነው በማለት ውሳኔ መስጠቱ እና የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህንን ውሳኔ በማጽናት

መወሰኑ ህግን መሰረት ያደረገ በመሆኑ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አላገኘነውም። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

1. የስር የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 100091 በቀን 6/8/2008ዓ.ም የውርስ አጣሪውን ሪፖርት በማሻሻል የሰጠው ውሳኔ እና ይህንን ውሳኔ በማጽናት የስር የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 172889 ሀምሌ 8 ቀን 2008 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።
2. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።
3. በየደረጃው ለሚገኙ የስር ፍርድ ቤቶች የውሳኔው ግልባጭ ይተላለፍ።
መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።